

ויקרא

✦ בקדושת אהל מועד רק כשהמשכן קיים ולא כשהוא מפורק

וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד (ויקרא א', ה').

פירש רש"י, אשר פתח אהל מועד. ולא בזמן שהוא מפורק.

ביאור המלבי"ם בתו"כ

א הנה בתורת כהנים (ויקרא פרשת ד' בסייטא י"ד) בהך קרא דהכא, וזרקו את הדם על המזבח אשר פתח אהל מועד, דרשינן: "פתח אהל מועד ולא אחר שפירקו, ולא אחר שגללה הרוח את היריעה". ורבי יוסי הגלילי דרש להך קרא בדרשא אחריתא. - ובפירוש המלבי"ם כתב, דנחלקו בפלוגתא דרש"י ותוס' בזבחים (ס"א). האם רק דינא דשלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות הוא דין בכל הקדשים, או דוקא בשלמים. דתנא קמא ס"ל דהוא דין בכל הקדשים, ואפילו בזריקה, דהא הך קרא משתעי בזריקה. ורבי יוסי הגלילי פליג וס"ל דדוקא בשלמים נאמר הך דינא, ולכן דריש לה לדרשא אחריתא.

הערה ע"ד המלבי"ם

ב אכן יש להעיר בדברי המלבי"ם, דלא מצינו פסול דהקרבנות שלמים קודם פתיחת דלתות ההיכל אלא רק בשחיטה, ולא בזריקה. ומנ"ל לחדש דגם בזריקה יש פסול זה.

פירוש הר"ש משאנץ בתו"כ

ג והנה בפירוש הר"ש משאנץ על התורת כהנים, פירש דבשעת פירוקו, היינו כשאינן המשכן מכוסה ביריעה, דלא מיקרי תו אהל מועד. ע"ש. - והנה כיו"ב פירש רש"י במגילה (י.), בהא דקס"ד בדברי רבי אליעזר דאמר שכשהיו בונים היו עושים קלעים, דסבר רבי אליעזר קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד

הקדשים, אבל שלמים אין ה"נ דפסולין, כיון דהיכא שאין בית לא חשיב פתח פתוח. אלא ודאי דהא דמקריבין אף על פי שאין בית לא מיירי בכל הקדשים ממש, דהלא אמרינן בזבחים (מ'). לענין חטאות, שאם נפתחה תקרת ההיכל לא היה מזה, משום דבעינן אהל מועד. ע"ש. וכשאין בית קיים כלל, לא עדיף מנפתחה תקרת ההיכל, ולכן ס"ל לרש"י דכשאין הבית קיים אי אפשר לשחוט גם שלמים, כיון דליכא פתח פתוח. וזהו שפירש רש"י, דקודם הקמת המשכן ואחר הפירוק אין שוחטין, מכיון דאין הפתח פתוח, ואנן בעינן פתח אהל מועד, שיהא פתוח בשעת שחיטת השלמים.

ביאור שיטת הרשב"א

ד ובשיטת הרשב"א שהקשה בהא דמקריבין אף על פי שאין בית מהא דשחיטה קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולה, ולא נחית לבאר דהא דמקריבין אף על פי שאין בית דמיירי בכל הקדשים, י"ל דמוכח דנקט דכל הקדשים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולים. וכשיטת התוס' בזבחים (ס"א). ולכן הוצרך לחדש, דהיכא שאין בית ואין פתחין ליכא להאי פסול דשחיטה קודם הקמת המשכן. והא דשחיטה קודם פתיחת ההיכל ואחר פירוקו פסולה, אינו מחמת דחסר פתיחת הדלתות, אלא משום שאין אהל ועד, וכדרשת התורת כהנים הנ"ל, וכמו שפירש הר"ש משאנץ, דילפינן מפתח אהל מועד, דלאחר פירוק המשכן אין קדושת העזרה, דהקלעים נצטרכו לעצם הקדושה. מה שאין כן בקדושת בית המקדש דלא בטלה אפילו כשחבר הבית, דלא נפסל.

ביאור שיטת רש"י

ה ומעתה יתבאר הא דאיתא בזבחים (נ"ה): דשלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות

לבוא, וממילא בעינן קלעים כדי שיקרא מזבח אשר פתח אהל מועד. והיינו הדרשא הנ"ל בתורת כהנים לפי פירוש הר"ש משאנץ, דלענין עיקר קדושת אהל מועד והחצר בעינן שיהא המשכן קיים.

בסוגיא דזבחים נ"ה ע"ב

ד והנה לפי זה צ"ל דהא דאיתא בזבחים (נ"ה): דשלמים ששחטן קודם שהעמידו הלויים את המשכן ואחר שפירקו, פסולין. י"ל דהטעם בזה הוא מפני דבכהאי גוונא לא מיקרי אהל מועד, ותו אין בזה קדושה, דכל קדושת החצר הוא רק מפני דאהל מועד שרוי שם, אבל כשפירקוהו תו ליתא לקדושת אהל מועד.

בסוגיא דשבועות ט"ז ע"א

ה ובשבועות (ט"ז). איתא, אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית. ובחידושי הרשב"א שם, כתב: "ואיכא למידק דהא שחיטת קדשים צריכה פתיחת דלתות, וכדרשינן פתח אהל מועד בזמן שהפתח פתוח ולא בזמן שהוא געול. וי"ל דהתם בזמן שהבית קיים דאיכא פתח ואיכא דלתות". עכ"ל.

והנה כיו"ב מתבאר בדברי המאירי במגילה (י.), דגריס בגמ' "מקריבין אף על פי שאין בית ואין פתחין". עכ"ל. הרי להדיא דכשאין פתחים כלל לא שייך לפסול משום שחיטה קודם פתיחת דלתות ההיכל.

ו והנה רש"י בזבחים (ס"א). בד"ה כו', ס"ל דהא דאמרינן בגמ' שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין הוא דין בשלמים דוקא. ולפי זה י"ל דלא קשה קושיית הרשב"א הנ"ל ומיהו דמקריבין אף על פי שאין בית, די"ל דהא דמקריבין אף על פי שאין בית קאי על כל

ההיכל פסולים, ובמשכן קודם שייעמידו הלויים את המשכן ואחר שיפרקו את המשכן פסולין. ופירש רש"י בד"ה דבנעי כו', דקודם הקמת המשכן ואחר פירוקו פסול כיון שאין שם פתח. וכ"כ התוס' בזבחים (נ"ט:) בד"ה עד כו', בשם רש"י. וכן כתבו התוס' בזבחים

(ס"א.) בד"ה קודם כו', דשחיטה במשכן קודם הקמתו ואחר פירוקו פסולה מדין שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל. ע"ש. וחזינן דאפילו אחר פירוק פסלינו, מכיון דאין הפתח פתוח. ולא נחית לסברת הרשב"א דהיכא דליכא פתח ודלתות כשרין. - דהיינו

משום דרש"י פליג על דברי הרשב"א, במה דנקט הרשב"א דבכל הקדשים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין. ורש"י ס"ל דדוקא בשלמים, וכמשנ"ת.

פורים

❖ האם מגילת אסתר נכתבה בגולה או רק לאחר זמן בארץ ישראל

ויכתוב מרדכי את הדברים האלה
(מגילת אסתר ט', כ').

פירש רש"י, ויכתוב מרדכי. היא המגילה הזאת כמות שהיא.

קושיית "מרן רי"ז הלוי" מפירוש רש"י בב"ב ט"ז ע"א

א) הנה מבואר בפירוש רש"י שמרדכי כתב את המגילה בגולה כמות שהיא. - ובספר "חידושי מרן רי"ז הלוי" (פ"ב דמגילה ה"ט) הקשה, דהא רש"י בב"ב (ט"ו.) בד"ה כתבו כו', כתב שהמגילה נכתבה רק אחרי שבאו אנשי כנסת הגדולה לארץ ישראל.

בסוגיא דב"ב ט"ז ע"א זברש"י שם

דהנה בב"ב (ט"ו.) איתא, אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל ותרי עשר ודניאל ומגילת אסתר. ופירש רש"י: "כתבו יחזקאל, שנתחבא בגולה. ואיני יודע למה לא כתבו יחזקאל בעצמו, אם לא מפני שלא ניתנה נבואה ליכתב בחוצה לארץ וכתבום אלו [אנשי כנסת הגדולה] לאחר שבאו לארץ, וכן ספר דניאל שהיה בגולה, וכן מגילת אסתר". עכ"ל. ומפורש בדברי רש"י שמגילת אסתר נכתבה על ידי אנשי כנסת הגדולה לאחר שבאו לארץ ישראל, מפני דלא ניתנה נבואה ליכתב בחוץ לארץ.

קושיית "מרן רי"ז הלוי" ממדרש "סדר עולם" פרק כ"ט

ב) והנה ב"חידושי מרן רי"ז הלוי" (פ"ב דמגילה ה"ט) הקשה על דברי רש"י, דהא מבואר ב"סדר עולם" (פרק כ"ט) שאסתר כתבה את המגילה בגולה. דגרסינן התם: "ובאותו הזמן לשנה הבאה נאמר ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל וגו' (מגילת אסתר ט', כ"ט)". ע"ש. והרי במגילה (י"ט.) דרשינן פסוק זה על כתיבת המגילה. והרי זה היה בגולה. - וכמו כן הקשה מפירוש רש"י (כאן) שמרדכי כתב את המגילה בגולה כמות שהיא. ואם כן איך כתב רש"י בב"ב שהמגילה נכתבה רק אחרי שבאו אנשי כנסת הגדולה לארץ ישראל.

תירוץ מרן רי"ז הלוי

ג) והנה ב"חידושי מרן רי"ז הלוי" תירץ הסתירה בדברי רש"י, דבאמת המגילה נכתבה בגולה, רק עדיין לא חל בה תורת כתבי הקודש, כי כתיבת כתבי הקודש אינה אלא ברוח הקודש ונבואה שאינה אלא בארץ ישראל. - ומה שנכתבה בגולה היינו בדין כתיבה של מגילה גרידא, שהיא כתיבה ראויה לענין לצאת בה מצות קריאת המגילה, אף על פי שאין בה תורת כתבי הקודש, ולכן שפיר ראויה להכתב בגולה.

והא דאיתא ברש"י בב"ב (ט"ו.) דאנשי כנסת הגדולה כתבוהו לאחר שהגיעו לארץ ישראל,

ביאר מרן רי"ז הלוי דזהו קמיירי בכתיבה בתורת כתבי הקודש, דלזה בעינן כתיבה ברוח הקודש ונבואה, ושפיר הוצרכו להמתין עד שיגיעו לארץ ישראל כדי לכתבה בתורת כתבי הקודש.

ביאור מרן רי"ז הלוי דאיכא תרי דיני כתיבה במגילת אסתר, כתיבת כתבי הקודש וכתיבת המגילה

ד) ויסוד דברי "מרן רי"ז הלוי" הוא, דמלבד עיקר דין כתיבת כתבי הקודש שיש במגילת אסתר, שבזה הוא שוה לשאר נביאים וכתובים, יש עוד דין כתיבה עם הלכות מיוחדות כמו ספר תורה, לענין לצאת ידי חובת קריאת המגילה, ודין זה שייך בדוקא לענין מגילת אסתר, ולא לענין שאר כתבי הקודש.

דברי מרן רי"ז הלוי

דיעווי"ש ב"חידושי מרן רי"ז הלוי" שכתב: "דהנה מצינו תרי דיני כתיבה במגילה, חדא דהרי היא מכלל כתבי הקודש, ונכתבת ככל הכתובים, וכדנתיא בב"ב דף י"ד סדרן של כתובים וכו' דניאל ומגילת אסתר וכו'. וכן קיי"ל דמגילת אסתר מטמאה את הידים כמבואר במגילה דף ז', משום שהיא בכלל כתבי הקודש וכו'. ושנית איכא דין מסוים של כתיבת מגילה, וכדחזינן דנאמרו בה

דמגילה הוא דין בפני עצמו שלא מצד דין כתיבה דכתבי הקודש, דבהכרח דמהניא כתיבת המגילה לשמואל אף על גב שאין בה תורת כתבי הקודש. וממילא דהוא הדין לדעת החולקים על שמואל וסברי דמגילת אסתר היא בכלל כתבי הקודש, מכל מקום לא בעינן בה אלא הך דין כתיבה בפני עצמו שנאמר לענין מגילה, ולכן אפילו בגוונא שאין בהמגילה תורת כתיבה דכתבי הקודש, מכל מקום אם אפשר לקיים בה מצוות קריאת המגילה.

בירושלמי פ"ק דמגילה ה"א דמגילת אסתר ניתנה לדרש

(ז) והנה על פי דברי מרן רי"ז הלוי יתפרש היטב סוגיא דירושלמי (פ"ק דמגילה ה"א). דגרסינן התם: "רבי חלבו רב חונה בשם רב, והימים האלה נזכרים ונעשים (מגילת אסתר ט', כ"ח) נזכרים בקריאה ונעשים בסעודה, זאת אומרת שמגילת אסתר ניתנה להידרש. רבי חלבו רבי יסא בשם רבי לעזר נאמר כאן (מגילת אסתר ט', ל') דברי שלום ואמת, ונאמר להלן (משלי כ"ג, כ"ג) אמת קנה ואל תמכור, הרי היא כאמיתה של תורה, מה זו צריכה סירטוט אף זו צריכה סירטוט, מה זו ניתנה להידרש אף זו ניתנה להידרש." ע"ש. ולכאורה למה הוצרכנו לדרשא שמגילת אסתר ניתנה להדרש. אלא ודאי דבאמת לאחר שנכתבה המגילה בארץ ישראל והיה לה דין כתיב הקודש. והא דהוצרכנו לילפותא דמגילת אסתר ניתנה להידרש אפילו מצד דין כתיבה דמגילה גרידא, לענין לצאת בה ידי מצוות קריאת המגילה, בלא דין כתיב הקודש, דגם מצד דין כתיבה זו ניתנה להדרש, דכל זמן שהיו בגולה ניתנה המגילה להדרש.

שלא יהא בה דין כתיב הקודש בקדושתה וכתיבתה, מכל מקום אין זה ענין כלל לדין כתיבת מגילה הנאמר לענין לצאת בה ידי חובתו, דדין כתיבת מגילה הוא דבר אחר לגמרי שאינו שייך כלל לדין כתיבה של כתבי הקודש." עכ"ד.

ראיית מרן רי"ז הלוי מהא דאמר שמואל שמגילת אסתר אין בה דין כתיב הקודש

(ז) והנה "מרן רי"ז הלוי" הוכיח כן מדברי הריטב"א במגילה (ז). - בהא דאיתא בגמ' שם, אמר רב יהודה אמר שמואל אסתר אינה מטמאה את הידים, למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש נאמרה, והאמר שמואל אסתר ברוח הקודש נאמרה, נאמרה לקרות ולא נאמרה ליכתוב. והיינו, דאף שאסתר נאמרה ברוח הקודש, מכל מקום לא נאמרה ליכתוב אלא לקרות. - והתוס' שם בד"ה נאמרה כו', הקשו: "וקשה דהיכי פליג על סתם משנה דלקמן בפ"ב (י"ז). דתני קראה על פה לא יצא". עכ"ל. - ובחידושי הריטב"א שם תירץ: "וי"ל דשמואל הכי קאמר, שלא ניתנה ליכתב בכלל ספרי הקודש עד שתהא כמותה לטמא את הידים, אבל מכל מקום ניתנה ליכתב שלא תהא על פה, והקורא על פה לא יצא". עכ"ל. והיינו, דהריטב"א מפרש דהא דקאמר שמואל שמגילת אסתר לא נאמרה ברוח הקודש ליכתוב, הוא שלא יהא בכתיבתה תורת כתיב הקודש לענין לטמא את הידים. אבל בודאי ניתנה ליכתוב לענין שלא תהא קריאתה על פה. הרי להדיא דאפילו אם אין במגילת אסתר תורת כתיבה של כתבי הקודש, מכל מקום יש בה תורת כתיבה לענין שאין קריאתה בעל פה. - ומזה הוכיחו מרן רי"ז הלוי כדבריו, דדין כתיבה

דינים מיוחדים בכתיבתה, דנקרא ספר ונקראת אגרת, והרי היא כאמיתה של תורה, ודין כתיבתה כדין ס"ת וכו', מה שאין הדין כן בכל כתבי הקודש, והיינו משום דכתיבת מגילה הוא דין בפני עצמו, ויש לה דינים מיוחדים. ופשוט דכל הנך דינים הנאמרים בכתיבת מגילה הם רק לענין לצאת בה ידי חובתו בקריאת מגילה, שעל זה הוא דנאמר יסוד הדין של כתיבת מגילה. אבל לענין דין קדושת כתבי הקודש כמו לענין דין טומאת ידים וכו', בזה לא נאמר דין כתיבת מגילה כלל, רק הרי היא בזה כשאר כתבי הקודש, ודין כתיבתה לענין זה כמו כתיבת כל כתבי הקודש, וזה פשוט". עכ"ד.

ביאור מרן רי"ז הלוי דמצות קריאת המגילה אינה מעונה כתיבה דכתבי הקודש

(ה) ויעויי"ש ב"חידושי מרן רי"ז הלוי" שהוסיף דבאמת לענין מצוות קריאת המגילה לא בעינן אלא הך דין מיוחד של כתיבה שנאמר לענין מגילת אסתר, ולא בעינן בה דין כתיב הקודש כלל, ואפילו אם לא יהא בה דין כתיב קודש לענין לטמאות את הידים, תהא המגילה כשרה לענין מצוות קריאת המגילה, דלענין לצאת ידי מצוות קריאת המגילה בעינן רק דין כתיבה דמגילת אסתר, ולא בעינן בה דין כתיבה דכתבי הקודש.

דברי מרן רי"ז הלוי

דהנה כתב ב"חידושי מרן רי"ז הלוי" בזה"ל: "אולם נראה עוד, דדין כתיבה זו של כתיבת מגילה הוא בעיקרו דין כתיבה באנפי נפשיה שאינו שייך כלל לדין כתיבה של כתבי הקודש, ואף אם הוה משכחין גוונא

מגילת אסתר אינה עתידה ליבטל לעתיד לבוא

וזכרם לא יסוף מזרעם

(מגילת אסתר ט', כ"ח).

בירושלמי פ"ק דמגילה ה"ה

א הנה בירושלמי (פ"ק דמגילה ה"ה) גרסינן, רבי יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין ליבטל, וחמשת ספרי תורה אינן עתידין ליבטל, מה טעמא קול גדול ולא יסף (דברים ה', י"ט). רשב"ל אמר אף מגילת אסתר והלכות אינן עתידין ליבטל, נאמר כאן קול גדול ולא יסף, ונאמר להלן (אסתר ט', כ"ח) וזכרם לא יסוף מזרעם. ע"ש.

בדקדוק דברי הרמב"ם דמגילת אסתר קיימת כ"חמשה חומשי תורה"

ב והנה הרמב"ם (פ"ב מגילה הלכה י"ח) כתב, דמגילת אסתר חלוקה משאר כתבי הקודש, דאף על פי שכל הנביאים והכתובים עתידים ליבטל לימות המשיח, מכל מקום מגילת אסתר תתקיים אפילו לימות המשיח. וז"ל: "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם". עכ"ל.

בהגהות מיימוניות ע"ד הרמב"ם

ג והנה בהגהות מיימוניות (פ"ב מגילה אות ה') כתב דמקור דברי הרמב"ם הוא מהירושלמי הנ"ל, דמדכתב (אסתר ט', כ"ח) וזכרם לא יסוף מזרעם, לא תתבטל, כמו דכתב (דברים ה', י"ט) קול גדול ולא יסף, דכו"ע מודים דחמשה חומשי תורה לא יתבטלו לעתיד לבוא.

בביאור מרן רי"ז הלוי

ד והביאור בהא דדקדק הרמב"ם דמגילת אסתר היא כחמשה חומשי תורה, י"ל דהיינו כמו שביאר מרן רי"ז הלוי (פ"ב דמגילה ה"ט) שיש שני דינים בכתבת המגילה, חדאד היא מכלל כתבי הקודש, ונכתבת ככל הכתובים, וכדאיתא בב"ב (י"ד.) סדרן של כתובים כו' דניאל ומגילת אסתר. וכן קי"ל דמגילת אסתר מטמאה את הידים, כדאיתא במגילה (ז'). ועוד דין איכא של כתיבת המגילה, עם ההלכות מיוחדות כספר תורה, לענין לצאת ידי חובת קריאת המגילה, ודין זה שייך במיוחד דוקא לענין מגילת אסתר, ולא לגבי שאר כתבי הקודש. - והוסיף מרן רי"ז הלוי, וכתב: "אולם נראה עוד, דדין כתיבה זו של כתיבת מגילה הוא בעיקרו דין כתיבה באנפי נפשיה שאינו שייך כלל לדין כתיבה של כתבי הקודש, ואף אם הוה משכחינן גוונא שלא יהא בה דין כתבי הקודש בקדושתה

כתיבתה, מכל מקום אין זה ענין כלל לדין כתיבת מגילה הנאמר לענין לצאת בה ידי חובתו, דדין כתיבת מגילה הוא דבר אחר לגמרי שאינו שייך כלל לדין כתיבה של כתבי הקודש". עכ"ד.

ביאור דברי הרמב"ם

ונראה דזהו דקדוק הרמב"ם לבאר דיסוד הענין שמגילת אסתר לא תתבטל לעתיד לבוא. דאם לא כתב הרמב"ם אלא שכל ספרי נביאים וכתובים עתידין ליבטל חוץ ממגילת אסתר, קס"ד דהא דמגילת אסתר שאינו משאר כתבי הקודש הוא במה שכל כתבי הקודש יתבטלו מתורת כתבי הקודש, והוא הדין מגילת אסתר תתבטל מתורת כתבי הקודש, אבל מכל מקום מגילת אסתר לא תתבטל לגמרי, דהא מלבד תורת כתבי הקודש שבה יש דין כתיבה בפני עצמה, שיש עליה תורת מגילה מצד דין כתיבה שבה, ומחמת דין זה תהיה מגילת אסתר קיימת לעתיד לבוא. - וזהו דילפינן בירושלמי (פ"ק דמגילה ה"ה) דכשם דכתב לענין חמשה חומשי תורה "קול גדול ולא יסף", שלא תתבטל מהתורה תורת כתבי הקודש, ה"נ במגילת אסתר דכתב "וזכרם לא יסוף מזרעם" לא תתבטל ממנה תורת כתבי הקודש, והיא קיימת כחמשה חומשי תורה.

בענין שרטוט במגילה

דברי שלום ואמת (מגילת אסתר ט', ל').

בדין מגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה

א בשו"ע (סימן תרצ"א סעיף א') כתב, אין כותבין המגילה אלא בדיו, על הגויל או על

- ופירש רש"י בד"ה כאמיתה כו', בזה"ל: "כאמיתה של תורה, כספר תורה עצמו, שרטוט הלכה למשה מסיני". עכ"ל. והיינו, דס"ת צריך שרטוט כדילפינן מהלכה למשה מסיני, ומדרשא דדברי שלום ואמת ילפינן דגם מגילה צריכה שרטוט כס"ת, וכאמיתה

הקלף כספר תורה כו', וצריכה שרטוט כתורה עצמה.

ומקור הדין הוא במגילה (ט"ז):, דמייתנין הפסוק (מגילת אסתר ט', ל') דברי שלום ואמת, אמר רבי תנחום ואמרי לה אמר רב אסי מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה.

דברי תורה טעונה שרטוט, ובזה שוה ס"ת ומזוזה, דכמה שצריכים שרטוט אינו מדין ס"ת ומדין מזוזה, אלא מדין כללי דדברי תורה צריכים שרטוט, וממילא ס"ת ומזוזה בכלל. - ועל פי זה ביאר מרן רי"ז הלוי הא דילפינן מקרא דדברי שלום ואמת דמגילה צריכה שרטוט, דאין זה מדין מגילה שצריכה שרטוט כס"ת או מזוזה, אלא הילפותא היא דכל הכתוב במגילה הרי הם כדברי תורה, וממילא צריכה שרטוט, דהא דברי תורה צריכים שרטוט בכתבתם.

ביאור שיטת המג"א ודעמיה

ומעתה י"ל דאי לאו הדרשא דדברי שלום ואמת, לא היתה המגילה צריכה שרטוט כלל, ואפילו בשיטה הראשונה, דהא אי לאו הדרשה קס"ד שאין דברי המגילה בכלל דברי תורה שתהא צריכה שרטוט כלל. והדרשה דדברי שלום ואמת אשמעינן דדברי המגילה הוי בכלל דברי תורה, ומה"ט צריכה שרטוט. - והא דאינה צריכה שרטוט בכולה כמו ס"ת אליבא דרש"י, או מזוזה, י"ל דזהו מפני דלא קאי ההלכה למשה מסיני דשרטוט על מגילה, ולא לענין זה ילפינן מדברי שלום ואמת שמגילה היא כס"ת או מזוזה, ולא אתי הדרשא לאשמועינן אלא שדברי המגילה הם כדברי תורה, וממילא צריכים שרטוט עכ"פ בשיטה הראשונה, דומיא דתפילין וס"ת אליבא דר"ת, דאפילו שאינם צריכים שרטוט בכולה מכל מקום צריכים שרטוט בשיטה הראשונה, דומיא דתפילין וס"ת אליבא דר"ת, דאפילו שאינם צריכים שרטוט בכולה מכל מקום צריכים שרטוט בשיטה הראשונה, וה"נ מגילה צריכה שרטוט על כל פנים בשיטה הראשונה, כדילפינן מדברי שלום ואמת. - וצ"ל דה"מגן אברהם" ודעמי' לא נקטי כמו שביאר מרן רי"ז הלוי בשיטת הרמב"ם דדין שרטוט נאמר על כל דברי תורה, ולא על ס"ת או מזוזה לה דין שרטוט כוותיהו, אלא לענין שיש לה דין דברי תורה, ולכן היא צריכה שרטוט בשיטה הראשונה. ולא ילפינן חובת שרטוט בכולה, וכמו שכתב ה"מגן אברהם" ודעמיה דסגי שרטוט בשיטה ראשונה לחודא.

אברהם", דהיאך פסק דסגי שרטוט בשיטה ראשונה, הרי שרטוט בשיטה ראשונה בעינן אפילו בדברים שאינם צריכים שרטוט, כגון תפילין וס"ת אליבא דר"ת, אבל במגילה דילפינן מדברי שלום ואמת שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה, בודאי דצריכה שרטוט בכולה, דבשיטה הראשונה היתה צריכה שרטוט אפילו בלא ילפותא דדברי שלום ואמת. - וז"ל הגרעק"א: "תמוה לי דזהו בתפילין דאינם צריכים שרטוט, דמכל מקום צריך לשרטט שיטה ראשונה ליישר הכתב, אבל במזוזה דצריך שרטוט צריך לכל שיטה ושיטה, וממילא הכא נמי במגילה, דאמרינן דצריכה לשרטט כאמיתה של תורה". עכ"ד.

קושיית הגר"א בביאורו לשו"ע

והנה הגר"א בביאורו לשו"ע (שם) הקשה כיו"ב, וז"ל: "וצריכה שרטוט על כל שיטה ושיטה, דלא כלבוש ומגן אברהם, ושגגה בידם, דבתפילין דאין צריכין שרטוט אמרינן כן, כמש"כ בתוס' דגיטין (ו' ב' בד"ה א"ר) כו', אבל במזוזה וכל דבר שצריכה שרטוט על כרחך על כל שיטה בעינן". עכ"ד.

קושיית ה"חכם צבי"

ובתשו' "חכם צבי" (סימן צ"ז) הקשה כן, בזה"ל: "ובענין השרטוט קשה לי על הלבוש (סימן תרצ"א סעיף ב') קושיא גדולה, שכתב דבשרטוט שורה ראשונה סגי במגילה. וזה אינו, אלא בין לפירוש ר"ת (בתוס' בגיטין ו' ד"ה א"ר) שפירש דאמיתה של תורה קאי אמזוזה, צריכה שרטוט על כל שיטה ושיטה, ובין לפירוש רש"י (במגילה ט"ז: בד"ה כאמיתה) דקאי אס"ת, הא ס"ל דס"ת צריכה שרטוט על כל שיטה ושיטה, כדעת רוב הפוסקים, וכוותיהו פסק הלבוש גופיה בהלכות ס"ת (יו"ד סימן רע"א סעיף ה'), ואם כן הוא סותר דברי עצמו, ואף על פי שכך ראה בב"ב בשם ארחות חיים, אין דבריו עולין כהוגן. והלכה למעשה מגילה צריכה שרטוט בכל השורות". עכ"ד.

ביאור מרן רי"ז הלוי דילפינן מדברי שלום ואמת דהמגילה היא כדברי תורה

(ד) אכן יש ליישב על פי דברי מרן רי"ז הלוי (בהלכות מגילה) דדין שרטוט בס"ת אינו מדין ספר תורה, אלא מדין דברי תורה, דכתבת

של תורה היינו כס"ת. - אולם התוס' בגיטין (ו':) בד"ה א"ר כו', פליגי על דברי רש"י, וס"ל דס"ת אינה צריכה שרטוט. והא דאמרינן דמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה, היינו מזוזה. וז"ל התוס': "והא דאמר בפ"ק דמגילה (ט"ז:): דברי שלום ואמת (אסתר ט', ל') מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה, אומר ר"ת דלאו היינו ס"ת, דהא לא בעי שרטוט, אלא היינו מזוזה, וקרי ליה אמיתה של תורה, על שם שיש בו שם יחוד מלכות שמים". עכ"ל. - ומתבאר דלכו"ע מגילה צריכה שרטוט, וילפינן לה מקרא דדברי שלום ואמת, שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה, רק דפליגי אם כאמיתה של תורה היינו ספר תורה או מזוזה.

כדברי המג"א דסגי בשרטוט שיטה ראשונה בלבד

(ב) והנה ה"מגן אברהם" (סימן תרצ"א סק"א) כתב דהא דקיי"ל דמגילה צריכה שרטוט היינו שיטה הראשונה לבד, ואין צריך לשרטט כולה. וז"ל: "מיהו די בשרטוט שיטה ראשונה, שהסופרים בקיאים ליישר אחר כך". עכ"ד. - ומקורו בלבוש (סימן תרצ"א סעיף ב') שכתב: "וצריכה שרטוט, דלגבי ספר תורה גמורה שירטוט הלכה למשה מסיני, לפיכך המגילה צריכה נמי שרטוט, דכתיב בה (אסתר ט', ל') דברי שלום ואמת, מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה, כדי לכתוב השורות מיושרות, והוא נוי לספר, מיהו די בשירטוט שיטה ראשונה, שהסופרים בקיאים הם ליישר אחר כך כל השורות". עכ"ד. - והב"י (סימן תרצ"א סעיף א') הביא כן בשם ה"ארחות חיים" (הלכות מגילה אות י"א) בזה"ל: "וצריכה שרטוט, מימרא בסוף פ"ק (ט"ז:). וכתב בארחות חיים דדי בשרטוט שיטה ראשונה". עכ"ד. - ויעוי' בדברי ה"ארחות חיים" שכתב: "וצריכה שרטוט כאמיתה של תורה כו', ושרטוט דוקא אמרינן בשיטה ראשונה קאמרינן, ודי לנו בזה, ששיטה ראשונה נעשית כשרטוט לשיטה שניה, ושניה לשלישית, וכן כולן, אבל ספר תורה באמת צריכה שתהיה משורטטת כולה". עכ"ל.

קושיית הגרעק"א ע"ד המג"א

(ג) אולם הגרעק"א בהגהותיו לשו"ע (שם) הקשה על דברי ה"מגן

❖ מצות מתנות לאביונים מערב פורים שיתנום בפורים

שאלה:

האם אפשר ליתן מתנות לאביונים קודם הפורים כדי שיחלקנו בפורים.

תשובה:

יכול ליתן מתנות לאביונים קודם הפורים כדי שיחלקנו בפורים.

נימוקי התשובה

הנה ב"כאר היטב" (סימן תרצ"ה סק"ז) הביא מה"יד אהרן" דיוצא בזה ידי חובה. ויתבאר בענף א'.

ביאור נימוקי התשובה

ענף א'

מצות מתנות לאביונים אם הוא מדין צדקה או מדין שמחת הפורים

כמו שחייב במצות ארבע כוסות.

דברי הב"ח

דיעווי"ש בדברי הב"ח שכתב: "חייב כל אדם וכו'. כלומר כל אדם, אפילו עני המקבל צדקה חייב לתת ממה שנתנו לו לשאר אביונים בפורים, דאין דין מתנות לאביונים בפורים כדין שאר צדקה, דהכשר מצות פורים כן הוא, לתת מתנות לאביונים, וכדין ארבע כוסות בפסח (פסחים צ"ט:). ואפילו משלוח מנות חייבים בו העניים, אף על פי שלא יספיק להם בסעודתם לאכול לעצמם ולשלוח גם לאחרים, וכדמשמע מרב חנינא בר אבין ואביי בר אבין לפי פירוש רבינו לקמן בסימן תרצ"ה [דהטור כתב שם, שאם החליף סעודתו בשל חבירו יצא. ופירש הב"ח שם: "בפ"ק דמגילה אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי, ופירש רבינו דבפורים שעמדו בו עכשיו בשנה זו היו מחליפין סעודתם, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים משלוח מנות, ועשו כן לפי שלא היתה ידם משגת כדי שיוכל לשלוח מנות לרעהו ולהשאיר גם לעצמו כראוי, ועל כן היו צריכין להחליף סעודתן כו". עכ"ד]. אם כן הוא הדין למתנות לאביונים בפורים, אבל שאר צדקה דכל השנה אין עני המקבל הצדקה חייב בה אלא פעם אחת בשנה, יתן דבר מועט לצדקה כדי לקיים מצות צדקה, וכמו שכתוב ביו"ד סימן רמ"ח ורמ"ט. עכ"ד.

ביאור ה"פרי מגדים"

ויעו"ב ב"פרי מגדים" (סימן תרצ"ד משבצות זהב סק"א) שביאר כיו"ב את חידושו של הט"ז, דאם מצות מתנות לאביונים היתה מדין צדקה, אלא מהכשר מצות פורים, ושפיר חייב בה העני,

בדין עני המתפרנס מהצדקה דחייב ליתן מתנות לאביונים

(א) בשו"ע (סימן תרצ"ד סעיף א') כתב, חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים. – והט"ז (שם סק"א) הביא מהב"ח דגם עני המתפרנס מהצדקה חייב במתנות לאביונים, אף על גב דפטור ממצוות צדקה. וז"ל: "כתב מו"ח ז"ל אפילו עני המתפרנס מהצדקה, כמו בד' כוסות של פסח, מה שאין כן בשאר צדקה שאינו חייב רק פעם אחד בשנה כדי לקיים מצות צדקה, כמ"ש ביו"ד סימן רמ"ח סעיף א' ורמ"ט סעיף א'". עכ"ד. – ויעו"ב בספר "ערוך השלחן" (סימן תרצ"ד סעיף ב') שכתב כן, וז"ל: "וכן אפילו עני המחזיר על הפתחים חייב ליתן שני מתנות לשני אביונים אחרים, כמו נרות חנוכה וד' כוסות". עכ"ד.

קושיית ה"פרי חדש" דמאחר ופטור ממצוות צדקה אמאי חייב ליתן מתנות לאביונים

(ב) אולם בספר "פרי חדש" (סימן תרצ"ד סק"א) הקשה, דמאחר ובעלמא העני פטור ממצוות צדקה לאחר שנתן עכ"פ פעם אחת בשנה, מאי שנא שיתחייב לתת מתנות לאביונים שהיא גם כן ממצוות צדקה. וז"ל: "יש מי שכתב שעני המתפרנס מן הצדקה שחייב גם הוא במתנות לאביונים. ואין לזה טעם, אלא מסתברא ודאי דפטירי". עכ"ד.

בדעת הב"ח דאין המתנות לאביונים מדין צדקה אלא מהכשר מצות פורים

(ג) אכן יעו"ב בדברי הב"ח שיישב את קושיית ה"פרי חדש", דבאמת אם היתה מצות מתנות לאביונים מדין מצות צדקה היה העני פטור ממנה, אבל באמת אין מצות מתנות לאביונים מדין מצות צדקה אלא מהכשר מצות פורים, ושפיר חייב בה העני,

מדקדקים אם המקבל הוא עני הראוי לקבל צדקה. וז"ל: "גרסינן בגמ' דב"מ פרק השוכר את האומנין (ע"ח): מגבת פורים לפורים, ואין מדקדקין בדבר כו', פירשו בירושלמי (פ"ק דמגילה ה"ד) שכל הפושט ידו ליטול יתנו לו. לומר שנותנין לכל אדם ואין מדקדקין בדבר כו', פירשו בירושלמי (פ"ק דמגילה ה"ד) שכל הפושט ידו ליטול יתנו לו. לומר שנותנין לכל אדם ואין מדקדקין אם הוא עני וראוי ליתן לו. שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא אלא מדין שמחה, שהרי אף לעשירים יש לשוח מנות". עכ"ל. וכ"כ בחידושי הריטב"א החדשים בב"מ (ע"ח):

בשיטת ה"פרי חדש"

ו) אולם בדעת ה"פרי חדש" דפליג, וס"ל דעני המתפרנס מהצדקה פטור ממצות מתנות לאביונים, וס"ל דמצות מתנות לאביונים אינו מדין שמחה אלא ממצות צדקה דעלמא, ולכן נקט דעני המתפרנס מהצדקה פטור ממצות מתנות לאביונים, כשם דפטור ממצות צדקה.

בדברי רש"י בסידורו ובמחזור ויטרי ובשבלי הלקט

ז) ויסוד לזה מצינו ב"סידור רש"י" (סימן שכ"ה) שכתב: "ובפורים אין קצבה, וכל מה שיבקש כל אחד ליתן יתן, מפני שהיא צדקה, וצדקה כל כל אחד ואחד לפי עין שלו הוא נתן, וזהו שאמרו חכמים (מגילה ד'): מקדימין ליום הכניסה, גובין בו ביום ומחלקין מעות בו ביום, לא בשביל שקלים, אלא צדקה בעלמא, משום שנאמר (אסתר ט', כ"ב) מתנות לאביונים". עכ"ל. וכן כתב במחזור ויטרי (סימן ר"מ). – וכן כתב בשבלי הלקט (ענין פורים סימן ר"ב) שכתב: "מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל במעות פורים אין קצבה כל מה שירצה האיש ליתן יתן, מפני שהוא צדקה, וצדקה כל אחד ואחד לפי עינו הטובה". עכ"ל.

האם יכול ליתן המתנות קודם פורים

ח) ונראה דהנפק"מ האם יכול ליתן את המתנות לאביונים קודם הפורים, דלשיטת רש"י הנ"ל דיסוד המצוה הוא מדין צדקה, ודאי דחייב ליתן בפורים עצמו, דזהו זמן חיובו. אבל לפי דברי הריטב"א דהוא משום שמחת פורים, שפיר יכול ליתן לאביונים קודם פורים, דאין מצוותו מחמת הנותן אלא מחמת המקבל שיקבל בפורים מעות, שפיר יכול ליתנו קודם הפורים.

דברי ה"באר היטב" בשם ה"יד אהרן"

ט) והנה ה"באר היטב" בשו"ע (או"ח סימן תרצ"ה סק"ז) כתב: "עוד נסתפקתי מי ששלח לחבירו שבמדינת הים שני מנות או שני מתנות לשני אביונים קודם פורים, ובפורים עצמו בודאי מגיעים לידו, אי יוצא ידי חובה או לא, מי נימא כיון דבשעה ששלח לא היה חייב בהם לא נפיק, או דלמא כיון דפורים עצמו שהוא שעת

לאביונים מדין מצות צדקה, ולכן העני חייב. – וז"ל: "ומתנות לאביונים, סלקא דעתך אמינא בכלל צדקה הוא ומפטר, קא משמע לן". עכ"ד.

ביסוד דברי ה"ב"ח דמתנות לאביונים הוא מדין שמחה

ד) והנה ה"ב"ח הנ"ל דקדק והשווה דין מתנות לאביונים לדין משלוח מנות, דכשם דמשלוח מנות חייבים בזה העניים, ה"נ במתנות לאביונים. – וביסוד מצות משלוח מנות, יעוי' בדברי ה"ב"ח (בסימן תרצ"ה סעיף ה') שהוא משום שמחה, וכלל בזה גם את מתנות לאביונים, שזהו שמחת היוצר, והיינו לשמח את רעהו במנות ולשמח את העניים במתנות לאביונים.

דברי ה"ב"ח

דיעויין בדברי ה"ב"ח (בסימן תרצ"ה סעיף ה') שכתב: "ולעד"נ בטעם מנות ומתנות אלו שהוא כדי שתהא השמחה כוללת שמחת עבודת יוצר הכל, והם המתנות לאביונים, וגם כן כוללת שמחת האדם עם אוהביו וריעיו, והם המנות. – ובהיות שהתשועה בפורים היתה כוללת שתי תשועות. האחת, שנפרע לנו מכל צרינו ונקם נקמתינו. שנית, שהושיע לנו עד שלא נפקד מאתנו איש. – והם באמת שתי מתנות טובות, ומרומזים יפה בשתי מתנות שנתן אחשוורוש, האחד בית המן, שבזה נפרע לנו מצרינו. והשנית נתינת הטבעת שלא יפגע בנו שום אויב וצר. וכן כתוב (אסתר ח', א) ביום ההוא נתן המלך וגו' את בית המן וגו', וכתוב (שם ב') ויסר המלך את טבעתו וגו' ויתנה למרדכי וגו'. – וע"כ לזכר אלו שתי מתנות תיקנו לנו חכמינו ז"ל, בין בשמחת עבודת היוצר, ובין בשמחת האדם עם אוהביו וריעיו ליתן מידו ומהונו שתי מתנות, לזכר שתי תשועות אלו על ידי מתנות שנתן אחשוורוש לא ילוזו מנגד פנינו. והנה לאשר לא יחדל אביון מקרב הארץ (דברים ט"ו, י"א) ורבה העזובה, מצוה לחלק ולתת לכל אביון מתנה אחת, כי כך כתבו הקדמונים, והשכל גם כן יחייב אותו, כי מי שיש לו מאה זהובים ליתן לעניים שגדול שכרו כשיחלקם למאה עניים מאשר יתן כל מאה זהובים לעני אחד או לשנים וגו', כי זה שנתן למאה החיה מאה נפשות, אבל בשמחת האדם עם אוהביו וריעיו אולי לא ימצאו אדם אוהבים רבים, כמ"ש רז"ל (ב"ב ט"ז): או חברא כחברי דאיוב, וכן אמרו (אבות פ"א מ"ו) קנה לך חבר, על כן המצוה לשלוח שתי מנות לרעהו הטוב להיות שמח ושש עמו על שתי תשועות אלו כנזכר ישמע חכם ויוסף לקח (משלי א', ה'). עכ"ד ה"ב"ח.

דברי הריטב"א במגילה ד' ע"א

ה) והדבר נפתח בקמאי, דהריטב"א במגילה (ד'). כתב דמצות מתנות לאביונים הוא מדין שמחה, ולא מדין צדקה. דהיינו, דחיובו הוא לשמח לב העניים בפורים. ולכן אין

דברי הרז"ה בספר המאור

והנה הרז"ה בספר המאור, הקשה על דברי הרי"ף: "וקשיא לן על הדין פירושא, הא דאמרינן לקמן בגמ' (ד'): הואיל ואמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, מפני שעניניהם של ענים נשואות למקרא מגילה". עכ"ל. - ותירץ הרז"ה: "וראיתי לרב רבינו אפרים ז"ל ההוא, ושמחת פורים אינה נוהגת אלא בזמנה, ובטלה לה שמחה. ואי אמרת ליקרו בי"א ולא ליתב להו מידי עד יום י"ד וט"ו, כיון דחזי עניים דקרי מגילה ולא יהבו להו מידי, מיאשי ואזלי להו לדוכתא אחריתי, וקא בטלה מצות פורים מהני דקרי בי"א ובי"ב ובי"ג". עכ"ל הרז"ה. והיינו דבאמת בזמן הגמ' היה מועיל ליתן המתנות לאביונים ביום הקריאה, כשהקדימו בני הכפרים לקרו ביום הכניסה, כי אותם המתנות שקיבלו העניים היו קיימים עדיין ביום הפורים, והיו שמחים בהם ביום הפורים. מה שאין כן בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות, אם יתנו להם מתנות ביום הכניסה, יאכלום העניים קודם יום הפורים, ולא תתקיים המצוה של שמחת העניים ביום הפורים במתנות אלו. - וחזינן, דמצות מתנות לאביונים הוא כדי שישמחו בהם העניים ביום הפורים. וכשאמרו חכמים שהכפרים מקדימים ליום הכניסה מקדימין ליתן מתנות לאביונים באותו יום הקריאה, אין זה ששינו להם את זמן מצות מתנות לאביונים להתקיים ביום הכניסה, דבאמת גם להם נשאר זמן מצות מתנות לאביונים ביום הפורים, רק מה שקבעו ליתן ביום הכניסה שהוא יום קריאתם, היינו דגם בכהאי גוונא יקיימו המצוה ביום הפורים, מכיון שהמתנות שנותנים יהיו קיימות עדיין ביום הפורים וישמחו בהם ביום הפורים. ולכן בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות, חיישינן שיאכלו המתנות קודם פורים, ולא תתקיים המצוה של שמחת עניים ביום פורים, לכן אמרו דבזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה.

החייב הגיעו לידו נפיק. עיין יד אהרן (הגהות ב"י) שדעתו נוטה דיוצא ידי חובה שפיר. ע"ש". עכ"ד.

דברי הי"ד אהרן

ויעוי"ש בספר "יד אהרן" שכתב: "ומדברי הבעל המאור ז"ל (מגילה א' ע"ב מדפי הרי"ף) נראה דיוצא ידי חובתו, שכתב שלא יתן להם המתנות [המתנות לאביונים] קודם פורים, דלמא אכלי להו קודם פורים. עכ"ל [הבעל המאור]. משמע הא אי ידעינן בודאי דאכלי להו בפורים, יוצא ידי חובתו, אפילו כשנתן להם לא היה שעת חיוב. והטעם, דשמחה ביומו בעינן. והוא הדין נמי בנידון דידן [משלוח מנות] כיון שהגיע לידו בשעת חיובא, ומשמח בהם בפורים, ודאי יוצא ידי חובתו". עכ"ד. והיינו, דמכיון דמצות מתנות לאביונים היא כדי שהעני ישמח בפורים, ממילא גם אם שלח קודם פורים, יצא בזה ידי חובתו.

בדעת הרז"ה בספר המאור

(י) ובאמת בדברי הרז"ה בספר המאור הנ"ל מפורש דיסוד טעמו להתיר ליתן מתנות לאביונים קודם פורים הוא משום דס"ל דמצות מתנות לאביונים הוא שישמחו העניים ביום הפורים, ולכן שפיר ראוי ליתן המתנות לאביונים קודם פורים, כל זמן שישמחו בהם העניים ביום הפורים עצמו, דעל ידי זה נתקיימה עיקר המצוה.

בסוגיא דמגילה ב' ע"א, ופירוש הרי"ף

דבמגילה (ב'). אמרינן, דדינא דכפרים מקדימין ליום הכניסה אינו אלא אליבא דרבי עקיבא, אבל חכמים פליגי וסברי דבזמן הזה אין הכפרים מקדימים ליום הכניסה, וכדאמרינן בגמ' אבל חכמים אמרו בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. - ופירש הרי"ף: "כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי שיחלק להם מעות פורים, אין קורין אותה אלא בזמנה". עכ"ל.

ענף ב'

בברכת שהחיינו על המגילה דמהני גם למשלוח מנות וסעודת פורים אם מהני גם למתנות לאביונים

שעושה הוכחה שעושה לשם מצוה, לא תיקנו ברכה, וממילא מכיון דמשלוח מנות וסעודה הוא דבר הנוהג בכל יום ושבת ויום טוב, אין המעשה מוכיח שנעשה לשם מצוה, ובהאי גוונא אין מברכים].

ביאור ה"פרי מגדים" בטעם דאין מברכים

על משלוח מנות ומתנות לאביונים

(ב) ויעוי' ב"פרי מגדים" (סימן תרצ"ב אשל אברהם סק"א) שביאר טעם נוסף, דאין מברכין אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשלוח מנות כו', והוא הדין מתנות לאביונים, והוא הדין צדקה אין מברכין,

ביאור המג"א בטעם דאין מברכים על משלוח מנות וסעודת פורים (א) והנה בפורים יש ארבע מצוות, מקרא מגילה, מתנות לאביונים, משלוח מנות, וסעודת פורים. ודנו הפוסקים למה מברכים רק על מקרא מגילה, ואין מברכים על שאר המצוות. - וה"מגן אברהם" (סימן תרצ"ב סק"א) תירץ, דלכן אין מברכים על משלוח מנות וסעודת פורים, מפני שאין מברכים על דבר הנהוג בכל יום ובל שבת ויום טוב, דהא לא תיקנו כלל ברכה עליהם. [והיינו, דלא תיקנו חכמים ברכה אלא היכא דבמעשה עצמו ניכר דעושה כן לשם מצוה, מה שאין כן היכא דאין במעשה

דשמה לא ירצה לקבל, שהרי אפילו אם לא ירצה לקבל, כיון שחשב לעשות מצוה ונאנס, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. אלא כוונת הרשב"א, דכל מצוה שהיא לטובת חבריו, ואם ירצה חבריו שלא לקבל כאן טובה אין כאן מצוה, בזה אין מברכים. מה שאין כן בפריה ורביה שאינו לטובת האשה, אלא חוב הוא שהטיל עליו הקב"ה להמציא לו אשה שתנשא לו, ואם לא ימצא הרי הוא חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה, ובכל מצות עשה אם יאנס ויעכבוהו גויים או לסטים או לא ימצא אתרוג ותפילין וכיו"ב, אין זה בכלל דברי הרשב"א. וזה מבואר במתק לשונו של הרמב"ם (פי"א ברכות ה"ב), "וכל מצוה שבין אדם למקום בין שהוא של חובה", בלשונו זה נכלל כל דברי הרשב"א דמצוה שבין אדם לחבריו אין מברכין, דאי אמר חבריו לא בעינא אין כאן מצוה. מה שאין כן בין אדם למקום, אפילו צריך לזה חבריו, מכל מקום אפילו אמר לא בעינא לא נאמר שאין כאן מצוה, אלא שנאנס ולא מצא מקום לקיים מצוה. וכן פריה ורביה שבין אדם למקום הוא ומברך אליו.

בשיטת הראב"ד פ"ג דאישות הכ"ג

והנה שיטת הראב"ד (פ"ג דאישות הלכה כ"ג) דכל מצוה שתלוי בדעת אחרים, אין לברך עליו. ולכן מכיון דאם תמשך האשה ולא תרצה לקבל הקידושין, הרי הברכה לבטלה. ולכן צריך לברך לאחר הקידושין. – ויעוי' בספר "לב מביין" על דברי הרמב"ם (שם) שכתב די"ל שהרשב"א ס"ל כהראב"ד שמברכים לאחר ברכת האירוסין לאחר הקידושין. ושוב כתב, שמצא בתשו' הרשב"א (ח"ד סימן ר"ו) שנשאל בשאלה זו, והשיב מסתברא כמו שאמרת ומן הטעם שאמרת, שאין מברכים עד שמקדשין דדלמא הדרי בהו.

הערה לפי הנ"ל בטעם שאין מברכים על מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים לאחר קיום המצוה

אכן יעוי"ש בספר "לב מביין", שנתקשה דלפי דברי הראב"ד והרשב"א דכיון שאי אפשר לברך ברכת אירוסין קודם הקידושין שמא תחזור בה, ולכן מברכים את הברכה לאחר המצוה, דאם כן למה לא יברכו גם על מצות דצקה, והלואה, ומשלוח מנות, ומתנות לאביונים, לאחר המצוה, כמו שמברכים על הקידושין.

מבאר הטעם דחלוק מצוה הנמשכת ממצוה שנסתיימה בנתינה

ונראה ליישב, דבצדקה, ומשלוח מנות, ומתנות לאביונים, לא שייך לברך לאחר קיום המצוה, כיון שלאחר המצוה כבר אין לו שייכות למצוה, דהא העני נטל הצדקה והיא שלו, ומצוותו של הנותן נסתיימה בנתינה. מה שאין כן בשאר מצוות שמברכים לאחר המצוה, היינו במצוה שהיא נמשכת גם לאחר קיום המצוה, כגון קידושין, הדלקת הנרות, טבילה וכיו"ב.

מכיון דהמצוה היא בשניהם, ושמה לא ירצה חבריו ועני לקבלם. – וביאור דבריו, על פי דברי הרשב"א בתשו' (ח"א סימן י"ח) דאין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני שאפשר שלא יתרצה בה חבריו ונמצא מעשה מתבטל, כגון מתנות עניים והלואה הדלים ונתינת צדקה והעניקה וכיו"ב.

ביאור עפ"ד הרמב"ם פי"א דברכות ה"ב

והנה י"ל דמאחר וכתב הרמב"ם (פי"א דברכות ה"ב) בזה"ל: "וכל מצות עשה שבין אדם למקום, בין מצוה שאינה חובה, ובין מצוה שהיא חובה, מברך עליה קודם לעשייתה". עכ"ל. משמע דברכה שייכת רק על מצוות שבין אדם למקום. ולכן אין מברכים על מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים, שהם מצוות שבין אדם לחבריו. [ניתכן דהביאור הוא כמש"כ בתשו' הרשב"א הנ"ל, דמצוות שבין אדם לחבריו תלוי בדעת חבריו, ושמה לא יתרצה].

הערה בדברי הפרמ"ג

והנה בעיקר מה שכתב בפרי מגדים דהטעם דאין מברכים הוא משום שמה לא ירצה לקבלו, יש להעיר דאם כן במשלוח מנות לא יברכו, שהרי גם אם לא ירצה לקבלו, יצא ידי חובתו. וצ"ל דמשלוח מנות הוא סניף למצוות מתנות לאביונים, ומכיון דבמתנות לאביונים אין לברך, ה"נ לא תיקנו ברכה גם על משלוח מנות. וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ב דמגילה הי"ז) בזה"ל: "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסועדתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים".

היאך מברכים אירוסין ולא חיישינן שמא לא תרצה האשה להתקדש

והנה לטעם הרשב"א יש להתבונן היאך מברכים ברכת האירוסין, שמה לא תרצה הכלה להתקדש. ונמצא שזה תלוי בדעת אחרים. – והתומים (סימן צ"ז סק"א) תירץ, שהרי הרא"ש, שמה לא תרצה הכלה להתקדש. ונמצא שזה תלוי בדעת אחרים. – והתומים (סימן צ"ז סק"א) תירץ, שהרי הרא"ש (פ"ק דכתובות סימן י"ב) הקשה למה אין מברכין אשר קדשנו כו' ליקח אשה [דהא ברכת האירוסין שאנו מברכים הוא ברכת השבח, ואינו ברכת המצוות]. ותירץ הרא"ש, דאפשר לקיים פריה ורביה על ידי פלגש. ע"ש. ולכאורה קשה למה לא תירץ בפשיטות דאין זה תלוי בבעל לבד, דאולי לא תאבה האשה לקחתו. אלא בהכרח דלא ס"ל סברא זו. וצ"ל לדעת הרא"ש תירוץ אחר בטעם שאין מברכים על מצוות צדקה והלואה, דהוא משום שהוא קללה ופורענות, דבברכה נאמר (דברים כ"ח, י"ב) ואתה לא תלוה, ואפס לא יהיה בך אביון (דברים ט"ו, ד'), אין לברך עליהם. – ובתשו' "חתם סופר" (א"ח סימן נ"ד) כתב, דאין כוונת הרשב"א

בדברי המג"א בשם השל"ה

יז) והנה בעיקר דברי ה"מגן אברהם" (בסימן תרצ"ב סק"א) שכתב בשם השל"ה (מסכת מגילה, נר מצוה אות ו') בזה"ל: "ויכוין בברכת שהחיינו גם כן על משלוח מנות וסעודת פורים, שהם גם כן מצוות". עכ"ד. ולא הזכיר ה"מגן אברהם" לכוין בברכת שהחיינו דמגילה גם על מצות מתנות לאביונים. לכאורה יש ללמוד דס"ל דמצות מתנות לאביונים היא מדין מצות צדקה דעלמא, ולכן לא חשיבא כמצוה הבאה מזמן לזמן, דהא מצות צדקה נוהגת בכל יום.

בדברי הפרמ"ג והח"א והמשנ"ב

הן אמנם דה"פרי מגדים" (סימן תרצ"ב אשל אברהם סק"א) כתב: "ויכוין להוציא משלוח מנות ומתנות לאביונים בברכת שהחיינו". עכ"ד. וכן כתב ה"חיי אדם" (כלל קנ"ה סימן כ"ז) בזה"ל: "בברכת שהחיינו של יום, יכוין גם על מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים". עכ"ד. וכן כתב בקיצור שו"ע (סימן קמ"א סעיף י"ב), ובספר "כף החיים" (סימן תרצ"ב ס"ק ד'). - אולם המשנ"ב (סימן תרצ"ב סק"א) הביא דברי המגן אברהם כמו שהם, ולא הזכיר מתנות לאביונים. וכ"כ בספר "ערוך השלחן" (סימן תרצ"ב סעיף ב').

בדברי המג"א סי' תרצ"ב סק"ד

יח) והנה מה"מגן אברהם" (סימן תרצ"ב סק"ד) משמע לכאורה כיו"ב, דמצות מתנות לאביונים הוא מדין צדקה. דיעווי"ש בזה"ל: "כתב ב"י בשם הגהות אשרי (פ"ק דמגילה סימן ז') מעות שחשב בלבו לחלקם ביום פורים, אינו רשאי לשנותו". עכ"ד. - ויעווי' בב"י שביאר הטעם דמתחייב במשחבה, דזהו מדין צדקה דמתחייב במשחבה. וז"ל הבי"י: "כתוב בהגהות אשרי בפ"ק דמגילה (סימן ז') מעות שחשב בלבו לחלקם ביום פורים, אינו רשאי לשנותם, אלא אותן מעות עצמם חייב לחלק, ע"כ. ונראה שהטעם משום דצדקה מיחייב בה במשחבה". עכ"ד הבי"י.

מבאר דלכו"ע מתנות לאביונים הוא גם מדין צדקה

יט) אכן אין הכרח מהתם, די"ל דגם להנך דס"ל דמתנות לאביונים הוא מדין שמחה, מכל מקום גדר חיובו הוי כגדרי צדקה, דהא יש בזה גם מצות צדקה לעניים. - ויעווי' בדברי הריטב"א במגילה (ז'). שכתב: "שאינן נתינה זו מדין צדקה גרידתא, אלא מדין שמחה". עכ"ל. וכן כתב הריטב"א בב"מ (ע"ח): בזה"ל: "שאינן יום זה מדין צדקה בלבד אלא מדין שמחה ומנות". עכ"ל. ומבואר דגם מדין צדקה וגם מדין שמחה הוי.

דעת המג"א דמי שאין לו מגילה אינו מברך שהחיינו

על מצוות משלוח מנות וסעודת פורים

ב) והנה בעיקר הנידון בברכת שהחיינו על המגילה שיכוין גם

כן על משלוח מנות וסעודת פורים, יעוויין בדברי ה"מגן אברהם" (סימן תרצ"ב סק"א) שהוסיף שיכוין זה בברכת שהחיינו ביום. וכתב עוד המגן אברהם, דמי שאין לו מגילה אינו מברך שהחיינו על מצות משלוח מנות וסעודת פורים.

דברי ה"מגן אברהם"

דיעווי"ש במגן אברהם שהביא דברי השל"ה (מסכת מגילה, נר מצוה, אות ו') בזה"ל: "ויכוין בברכת שהחיינו גם כן על משלוח מנות וסעודת פורים, שהם גם כן מצוות. ונ"ל דיכוין זה בברכת שהחיינו דיום, כי זמנם ביום. ונ"ל דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה, דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויום טוב, דהא לא תקנו כלל ברכה עליהם". עכ"ד.

ביאור המו"ק בשיטת המג"א דאין מברכים

שהחיינו על יום הפורים

כא) והנה הגאון היעב"ץ נקט בספרו "מור וקציעה" (סימן תרצ"ב סעיף א') דהביאור בדברי המגן אברהם הוא דאין מברכים שהחיינו על עצמו של יום הפורים, ומהאי טעמא ס"ל להמגן אברהם דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על מצוות משלוח מנות וסעודת פורים, וכמו כן לא יברך שהחיינו על עצמו של יום הפורים. - ומהאי טעמא הקשה היעב"ץ על דברי המגן אברהם, דהא ודאי דחייב לברך שהחיינו על יום הפורים.

דברי היעב"ץ בספר "מור וקציעה"

דיעווי"ש בספר "מור וקציעה" להיעב"ץ, שכתב להקשות על דברי המגן אברהם, וז"ל: "כתב במגן אברהם (סק"א) ז"ל, ונ"ל דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה, דזהו דבר הנהוג בכל יום. עכ"ד. ולא ידעתי מה בכך שהוא דבר נהוג, והלוא בלאו מצות שילוח מנות וסעודה ראוי לברך זמן על היום. ואף שהוא מדברי קבלה, צריך חיזוק כשל תורה ויותר, ביחוד מפני תקפו של נס שהיה בו. וכיון דמזמן לזמן קאתי, הרי הוא לענין זה ככל מועדי ה' שמברכין עליהם זמן, וזמן לא בעי כוס, דהילכתא עירובין (מ'): אומרו אפילו בשוק. ויום הכפורים שאין בו אכילה ושתיה אלא שביתה ומנוחה, אף על פי כן מברכין אותו, הילכך נראה דאדרבה שפיר הוא למיסמך זמן אכוס דסעודה למאן דלית ליה מגילה, למיפק בה ידי חובתו". עכ"ד.

דברי היעב"ץ בספרו "סידור בית יעקב"

והנה כיו"ב כתב היעב"ץ בסידורו "בית יעקב" (דיני קריאת המגילה סימן ו' סעיף ה'), בזה"ל: "ומי שאין לו מגילה, לדידי פשיטא לי דמברך זמן על כוס בסעודה, או אפילו בלי כוס ואף בשוק, דלא כמגן אברהם". עכ"ד.

באיזה אחרונים מצא דבר זה לבד ממגן אברהם ואילה רבה שהעתיקו, ומהם אין ראייה, כמו שכתבנו. וצריך עיון למעשה".
עכ"ד הביאור הלכה.

דברי המשנ"ב

והמשנ"ב (סימן תרצ"ב סק"א) כתב כן: "ומי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה, דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויום טוב [מגן אברהם]. ויש אומרים דראוי לברך זמן על היום מפני תקפו של נס שהיה בו, וכיון דמזמן לזמן קאתי, הרי הוא ככל מועדי ה' שמברכין עליהן זמן. ועיין בביאור הלכה. – אכן אם היה לו מגילה בלילה, וברוך אז שהחיינו, לכולי עלמא אין צריך שוב לברך ביום". עכ"ד המשנ"ב.

ביאור סברת ה"מור וקציעה"

בד) ובביאור דברי היעב"ץ ב"מור וקציעה" הנ"ל, י"ל דס"ל דעיקר ברכת שהחיינו צריך לברך דוקא ביום ולא בלילה, דעיקר הפורים הוא ביום, וכדחזינן דסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו. – ויסוד לזה מצינו במאירי במגילה (ד.), דמייתי שיטה מקמאי, דבפורים היום טוב הוא היום. וכתב: "ואף על פי שבסוכות יש זמן על הסוכה ועל היום טוב, ואף על פי כן זמן של לילה עולה לכל, הדין נותן כן, מאחר שאף הלילה יום טוב הוא, מה שאין כן מיהא בשמחת פורים, שהרי סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו". עכ"ל המאירי שם.

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי

מס' 580442473 (ע"ר)

לעמותה אישור מס הכנסה

לפי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה.

משרד: רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,

טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל: chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office: 21 Harav Kotler St.

Bney Brak, Tel / fax: 03-5785091

דברי ה"נמוקי יוסף" במגילה ד' ע"א

בב) ויסוד דברי היעב"ץ, מצינו בקמאי, בספר "נמוקי יוסף" על מסכת מגילה (ד.), שכתב: "וכתוב במאורות דמי שאין לו מגילה לקרות מברך שהחיינו, כדמברכין ביום הכיפורים. ויש מי שכתב שראוי לברכו בברכת המוציא של סעודת פורים". עכ"ל.

דברי ה"פני יהושע" במגילה ד' ע"א כיו"ב

ויעויין גם כן בדברי ה"פני יהושע" במגילה (ד.). שביאר הטעם בשיטת תוס' והרא"ש (שם) דס"ל שמברכים שהחיינו על מקרא מגילה, בלילה וביום. וז"ל: "ולענ"ד נראה דודאי עיקר חיוב קריאתה שתקנו לקרות כדינה היינו ביום דוקא, דאז היה זמן הנס שנקלה על נפשם. מה שאין כן לילה לאו שעת מלחמה כו', אינו אלא מצוה בעלמא ולא חיובא. ואפילו הכי תיקנו שיברך [ברכת על מקרא מגילה] כמו בכל מצוה דרבנן. אלא דלענין זמן היה נראה לי שצריך לברך בלילה לאו משום קריאת המגילה לחוד, אלא משום חובת היום, כיון דעשאו חכמים כמו רגל ממש, דכתיב (אסתר ט', כ"ב) משתה ושמחה, ודברי קבלה כדברי תורה דמי, עד שלשית כמה פוסקים (טור סימן תרצ"ו) אין אבילות ואנינות נוהג בו כמו בשאר רגל, אם כן שפיר יש לברך זמן כמו זמן דרגל, ולמחר ביום מברכין זמן על מצות קריאת המגילה". עכ"ד הפני"י.

קושיית הביאור ל דאפשר דמודה המג"א

שמברכים שהחיינו על יום הפורים

בג) אמנם בעיקר הביאור דהיעב"ץ ב"מור וקציעה" הנ"ל בדברי ה"מגן אברהם", יעוי' בביאור הלכה (בסימן תרצ"ב סעיף א', בד"ה ושהחיינו כו') שהשיג עליו בביאור דברי ה"מגן אברהם". דלכאורה אין הכרח לומר דה"מגן אברהם" ס"ל דאין מברכים שהחיינו על עצמו של יום הפורים, דאפשר דמודה ה"מגן אברהם" שמברכים שהחיינו על יום הפורים, אלא דיוצא בה על ידי ברכת שהחיינו שמברך בלילה על קריאת המגילה.

דיעווי"ש בביאור הלכה שכתב: "וגם על עצם תמיהתו שמתמה על המגן אברהם, והלא בלאו מצות שילוח מנות וכו' ראוי לברך זמן על היום וכו'. לא אדע, דאפשר שגם המגן אברהם מודה לזה, אלא דהוא מיירי שבליילה היה לו מגילה ובירך אז שהחיינו, וממילא יצא על עצם הזמן [ומה שמצדד הפרי מגדים דלדעת המחבר יוצא בברכת שהחיינו דלילה על משלוח מנות וסעודה דיום, לא נהירא, וגם ריהטא דלישנא דמגן אברהם לא משמע כן]. אבל אם לא היה לו כלל, אפשר דגם הוא מודה. – אחר כך מצאתי בברכי יוסף וז"ל, אם אין לו מגילה יברך שהחיינו, אך לא יברך ברכת שעשה נסים וברכת הרב את ריבנו [ר"י מולכו], אבל האחרונים כתבו דגם שהחיינו לא יברך. עכ"ל. ולא אדע